

Avauksia ja keskustelua

Kuulumisen materiaalit ja yhteisösidosten rakentuminen kaupungissa

---

Kaisa Kuurne (ent. Ketokivi)

Kuten muuallakin, suomalaisessa sosiologiassa on viime vuosina keskusteltu aineellisuudesta osana ihmisten sosiaalista elämää ja yhteisöä (esim. Lehtonen 2008; Paju 2013; Valkonen, Lehtonen & Pyyhtinen 2013). Kuten Valkonen ja kumppanit (2013) huomauttavat, materiaaleja ei sosiaalitieteissä tutkita niiden itsensä vuoksi tai siksi, että ne muodostaisivat jotenkin varman ja tiedetyn perustan tutkia sosiaalisuutta, vaan siksi, että emme lopultakaan tiedä, mistä kaikista aineksista yhteiselämämme koostuu. Materiaalisuuden tutkiminen auttaa valottamaan sitä, mitä yhdessä oleminen oikeastaan on (Lehtonen 2008; Valkonen, Lehtonen & Pyyhtinen 2013). Materiaalit eivät ole pysähtyneitä tai kuolleita, vaan liikkeessä. Kuten inhimilliset toimijat, nekin ovat aktiivisia ja ”toimivat takaisin” (*act back*), kuten Tim Ingold (2011, 16–17) painottaa.

Oma kiinnostukseni arjen materiaaleihin nousee kaupunkietnografisesta tutkimuksestani, jonka aiheena ovat arkisen kanssakäymisen, paikallisen yhteisöllisyyden ja kuulumisen muodot kolmessa kaupunginosassa Helsingissä, New Yorkin Brookly-

nissa ja Madridissa. Kun ihmiset tutkimillani alueilla puhuvat itsestään, suhteistaan ja asuinalueestaan, he hyvin usein puhuvat ruuasta, juomasta, taloista, pihoista, kaduista, vaatteista ja autoista, muutamia esinemaailmaan kuuluvia asioita mainitakseni. Jokaapäiväisessä elämässä asuinalueiden aineelliset asiat ja kaupunkiluonto ovat yhtä lailla merkityksellisiä kuin inhimilliset ja sosiaaliset tekijät. Esineet ja materiaaliset ainekset ovat eräänlainen metodi päästä perille sosiaalisista seikoista ja suhteista (vrt. Molotch 2013, 74). Tarkastelemalla materiaalien liikettä ja osallisuutta sosiaalisissa suhteissa ihmistoimijoidenkin liike paikallistuu erilaisista aineksista muodostuvan maailman tuotantoon. Siinä ei ole kyse abstrakteista kategorioista, kuten yksilöstä, sosiaalisuudesta tai materiaalisuudesta, vaan *elämän itsensä* ensisijaisuudesta: toivomisen, kasvamisen ja asumisen prosesseista (Ingold 2011, 6), joihin materiaalit ihmisten kanssa osallistuvat. Arkinen elämä erilaisine aineksineen tuottaa keskeytymättä sitä maailmaa, jota ihmiset asuttavat. Kun ihmiskehot ja materiaalit kohtaavat, lattiat narisuvat ja maailma muuttaa hiukkasen muotoaan. Tässä tekstissä kysyn, miten asuinalueen elämään liitytään ja mistä sen kiinnipitävät tai ulossulkevat sidokset muodostuvat. Miten erilaiset ainekset välittävät ihmisten välisiä suhteita? Miten ne toimivat sidoksia muovaavina, kiinnipitävinä tai eriyttävinä voimina?

Tässä tekstissä pohdin, miten tutkia aineksia, esineitä ja eläimiä osana sosiaalisia suhteita. Miten

yhdistää materiaalien aktiivinen osallisuus inhimilliseen merkityksenantoon ja tarttua siihen, miten ne maailman tuottamiseen joko inhimillisen merkityksenannon välityksellä tai ”omatoimisesti” osallistuvat. Erityisenä kysymyksenä pohdin kuulumista: sitä, miten ainekset osallistuvat neuvotteluihin siitä, ketkä voivat kuulua ja ketkä eivät. Ihmisten neuvotellessa siitä, kuka voi kuulua, määritellään aina myös sitä, mitkä ei-inhimilliset asiat ovat voivat kuulua ja minkä paikka on jossain toisaalla. Ihmisellä on kasvokkaisissa sosiaalisissa tilanteissa materiaallinen ilmiasu, sillä hän esiintyy jollakin tavalla yhdessä joidenkin asioiden kanssa (vähintäänkin joissain vaatteissa) jossakin materiaalisessa paikassa, jossa usein on muitakin ihmisiä ja asioita. Kaikissa näissä elementeissä on kyse kuulumisesta.

Nostan tarkastelussani esiin havainnollistavia esimerkkejä omista tutkimusaineistoistani, mutta vastaavia asetelmia on löydettävissä mistä vain, missä ihmisten kuulumisesta ja sen rajoista käydään neuvottelua. Seuraavassa kerron lyhyesti empiirisestä tutkimusasetelmastani, minkä jälkeen hyödynnän Colin Jerolmackin ja Iddo Tavoryn (2014) erinomaista teoria-artikkelia siitä, miten objektit ja eläimet osallistuvat arkisissa vuorovaikutustilanteissa *sosiaalisen minuuden rakentumiseen* (Mead 1934). Kuulumisen kysymyksen kannalta sosiaalisen minuuden voi nähdä ”sosiaalisena identiteettinä”, jonka välityksellä ihminen itse osallistuu tai tunnistetaan osallistuvan johonkin sosiaaliseen tilanteeseen. Tuntee ko ihminen kuuluvansa tilanteeseen ja millaisen sosiaalisen identiteetin välityksellä? Miten muut tämän tunnistavat? Jerolmackin ja Tavoryn näkökulmassa materiaaliset asiat ovat jokapäiväinen ja luonteva osa niitä suhteita, joissa sosiaalinen minuus kussakin interaktiossa muodostuu. Joskus asiat edustavat tai rakentavat inhimillisiä suhteita; joskus niiden omalakinen toiminta taas tunkeutuu inhimillisten suhteiden ja pyrintöjen väliin. Ne palaavat osaksi inhimillisiä suhteita toisten

tehdessä ihmisistä tulkintoja sen perusteella, millaisten asioiden, esineiden ja/tai eläinten kanssa he nämä tapaavat. Näin materiaalistien aineiden vaikutus palaa osaksi inhimillisiä tunteita ja suhteita. Kuulumisen kannalta kysymys on siitä, miten ihmiset näkevät toisensa. Onko tuo toinen identiteetiltään lähellä vai kaukana? Kuulunko minä ja voiko tuo toinen kuulua?

Kaupunkietnografinen tutkimukseni käsittelee kolmea Helsingissä, New Yorkin Brooklynissa ja Madridissa sijaitseva asuinaluetta, joita luonnehtii asuinalueen haluttavuus, paikallinen aktiivisuus sekä puhe yhteisöstä, kylästä tai pikkukaupungista asuinalueen tunnelman kuvaajana. Ympäristö on kaunista. Suuri osa rakennuksista on vanhoja ja viehättäviä, mutta alueille mahtuu myös suuria moderneja kerrostaloja. Helsingissä tutkimallani alueella on omakotitaloja, paritaloja, pienkerrostaloja ja suuria matalan vuokran kerrostaloja. Brooklynissa rakennuskanta koostuu pääasiassa nelikerroksisista ”townhouse”-taloista, joista osassa kaikki neljä kerrosta ovat yhden perheen käytössä ja osassa taas pilkottu asuntoiksi, joihin on yhteinen sisäänkäynti. Madridin asuinalueella on melko matalia, kauniita ja erivärisiä kerrostaloja sekä kapeita katuja, jotka johtavat naapuruston keskusaukiolle, joka on alueen sydän. Alueet ovat kaikki entisiä työväenluokkaisia alueita, jotka ovat sittemmin käyneet läpi useita gentrifikaation aaltoja. Hintojen nousu on tehnyt alueista entistä vauraampia. Tällä hetkellä asukkaat muodostavat kiinnostavan sekoituksen vanhempia työväenluokkaisia asukkaita ja hyvin koulutettua uudempaa väestöä, josta suuri osa on niin kutsuttua luovaa luokkaa (Florida 2002). Alueita luonnehtivat hiukan boheemi hyvinvointi ja liberaalit sosiaaliset arvot.

Tutkimisissani kaupunginosissa on eroavaisuuksista huolimatta tavattoman samankaltaisia sosiaalisia ja symbolisia muotoja. Kaikissa järjestetään kaupunginosaa juhlistavia kylä- tai

korttelijuhlia. Kaikissa on paikallisia yhdistyksiä, joiden tavoitteena on asuinalueen hyvinvoinnin, rauhan ja historiallisen miljööön puolustaminen. Naapurit tuntevat toisensa ja vaihtavat enemmän tai vähemmän henkilökohtaisia kuulumisia tavatessaan. Kaikilta alueilta löytyy lukuisia tarinoita keskinäisestä tuesta ja auttamisesta. Kaupunkirakenne, rakennukset, kadut, aukiot, portaat, kaupunkiluonto ja esineistö esiintyvät ihmisten tarinoissa yhtä lailla kuin ihmiset. Niihin liitetään paikasta, sosiaalisesta ryhmästä, kulttuurista ja henkilökohtaisista mieltymyksistä riippuen erilaisia symbolisia merkityksiä. Eri kaupunkien asuinalueilla kerättyjä aineistoja yhdistää lämpimän läheinen suhde asuinalueeseen. Aineistoissa toistuu ajatus siitä, että näillä alueilla ihminen voi suuressakin kaupungissa hengähtää ja olla kotonaan. Eräs nainen sanoo Helsingin olevan kotikaupunki, ja asuinalue on ”koti tosi vahvasti”, koska ”jotenkin täällä pysyy jalat maassa”. Toinen nainen kuvaa kotoisaa tunnetta alueella: ”jostain syystä mulla on semmonen turvallinen olo, et kaikki pienessä mittakaavassa, pikkuruista”. Koti on eräänlainen ”pieni oma saarekkeensa... ihan kuin olis jossain kuplassa”, joka suojaa ulkomailmalta.

Jerolmackin ja Tavoryn (2014) artikkelin lähtökohdiana on tarkastella materiaalisia aineksia osana inhimillisiä suhteita. Tarkoitus on löytää niin kutsuttu kolmas vaihtoehto materiaalisuuden tarkastelulle sosiaalisen konstruktivismiin ja toimijaverkostoteorian välille. Kun konstruktivistisessa Clifford Geertzin (1973) analysoimassa klassisessa kukkotappeluesimerkissä ei-inhimilliset olennot nähdään inhimillisen merkityksenannon kohteina lähestulkoon vailla omia ominaisuuksia ja omaa toimijuutta, latourilaisessa toimijaverkostoteoriassa materiaalien toimijuus nostetaan esiin, mutta ihmisten esineille antamat sosiaaliset ja symboliset merkitykset jäävät taka-alalle (esim. Latour 2005). Kirjoittajat kysyvät, miten ei-inhimilliset ainekset osallistuvat sosiaalisen identitee-

tin rakentamiseen. (Emt.) Tämän tekstin kannalta relevantti tapa muotoilla kysymys kuuluu: Miten erilaiset ainekset yhdessä ihmisten kanssa tuottavat määrityksiä, jotka synnyttävät kuulumisen tunteita, sidoksia ja rajoja?

Tutkimallani alueella Helsingissä asukkaita kiinnostavat talot toimivat paikallisten sidosten välittäjinä. Niissä kyläillään, niistä puhutaan, niitä hoidetaan ja joskus jopa niiden syntymäpäiviä vietetään yhdessä naapurien kanssa. Eräs asukas valotti talojen asemaa yhteisössä sanomalla, ettei ihmisten välillä ole kilpailua, sillä kaikki omistavat ”saman talon”. Tällä hän tarkoitti sitä, että kadun talot ovat kaikki lähes samanlaisia ja suurin piirtein samanarvoisia. Talo on jollain tapaa kuulumisen kova materiaallinen ydin: omistamalla talon asukas kuuluu automaattisesti – halusi hän tai ei. Se miten asukkaat kunnostavat sekä ylläpitävät taloa ja puutarhaa, muovaa yhteisön jäsenten näkemyksiä siitä, *minkälainen* yhteisön jäsen ihminen on. Kun joillain keskiluokkaisilla alueilla pihan pitäminen siistinä ja huoliteltuna on hyvän asukkaalle merkki, tutkimallani alueella liian huoliteltu piha viittaa ”erilaiseen”, jotenkin turhantarkkaan mentaliteettiin. Samoin tekevät nopeasti teetetyt, talojen ”sielun” ohittavat remontit, joille annetaan lyhytnäköisen kuluttamisen merkitys.

Itse kunnostettu puutalo on onnistunut kuulumisen symboli: se samaan aikaan yhdistää erilaisia ihmisiä ja peittää näiden välisiä eroavaisuuksia (Guibernau 2013). Toisaalta ajatus siitä, että ”kaikilla on sama talo” jättää huomiotta sen, että kivenheiton päässä asuu paljon vähävaraisempia vuokra-asukkaita, joilla ei koskaan ole varaa hankkia tuota ”samaa taloa”. Kerrostalojen asukkaat saattavat nauttia puutalomiljööstä ja kuulua yhteisöön, mutta tämä ei tapahdu yhtä automaattisesti kuin talon välityksellä. Yhteys täytyy löytää muiden asioiden välityksellä, joita tutkimallani alueella on kyllä paljon. Erilaiset tapahtumat, paikalliset aktiviteetit ja harrastusryhmät kaikille

avoimessa asukastilassa ovat yleisiä. Paikalliset liikkeet, ruokapaikat, kahvila, pubi, musiikki ja olut keräävät ihmisiä yhteen. Eräs kerrostaloasukas kuvasi talojen yhdistävää ja erottavaa roolia. Hän kertoi, miten jossain vaiheessa iltaa puhe kääntyy taloihin ja näiden remonteihin. Silloin ei voi välttyä huomaamasta, ettei ole osa sitä sisäpiiriä, jolle yhteinen kiinnostus vanhojen talojen kunnostamiseen on itsestäänselvyys. Hyvä elämä näyttyy pienenä ja kotitekoisena, mutta edellyttää tiettyjä esineitä ja elämäntapaa. Sen toteemisena välittäjänä on talo, jolla on omaa ja ohittamatonta vaikutusvaltaa kuulumisen muovaajana. Nariseva lautalattia peilaa ihmisten poissa ollessakin sitä, millainen minä puutalossa asuu ja mihin hän kuuluu.

Madridin tutkimusalueella taloa vastaava symbolinen, ihmisiä yhdistävä materiaallinen rakenne on asuinalueen keskusaukio, joka nousee lähes poikkeuksetta haastatteluissa esiin. Kymmenvuotiaan pojan äiti kertoo heidän elämänsä tapahtuvan aukiolla. Siellä he ovat tutustuneet lapsen ikätovereihin ja näiden vanhempiin, siellä he ovat potkineet palloa, vaihtaneet kuulumiset naapureiden kanssa ja seuranneet lasten kasvua. Toinen asukas, nuori baarimikko, kertoo olevansa kotonaan juuri asuinalueen kaduilla ja aukiolla. Paras hetki aukiolla on ilta, kun kulkee aukion halki omien ystävien kanssa. Silloin tuntee olevansa juuri siellä, missä pitää. Aukio vetää magneetin lailla ihmisiä puoleensa. Tarinoissa sen ohitse on mahdotonta kävellä nopeasti, sillä ihmiset pysähtyvät kysymään, miten lapset ja sukulaiset voivat. Aukio täyttyy joka päivä lapsista ja nuorista, koirista ja näiden omistajista, nuorista aikuisista ja perheistä, jotka istuskelevat terasseilla, puistonpenkeillä istuvista vanhuksista ja näiden saattajista, potkupalloista, ruuista ja lasillisista ("copas"). Istuessaan aukiolla ihminen voi tuntee olevansa osa suurempaa kokonaisuutta. Aukion muistomerkki muistuttaa historiasta, siitä, miten monet aukiolla ovat istuneet. Toteemisena yhtei-

sön rakentajana aukio on julkista avointa tilaa, joka tuottaa demokraattisempaa ja elastisempaa kuulumista kuin talo, joka edellyttää tiettyä varallisuutta ja asumista tai talon asukkaan kutsua. Aukiolla sen sijaan voi piipahtaa kuka tahansa. Kuuluminen on enemmän seurallisuutta kuin tiukemmin määriteltyä yhteisöllisyyttä, jossa enemmän tai myöhemmin nousee esiin kysymys kuulumisen rajoista. "Me" syntyy aina relationaalisesti suhteessa muihin. On kotoisaa tunnistaa tuttuja kasvoja, mutta ulkopuoliselle selväpiirteisen yhteisön rajat vertautuvat aidattuun taloon, jota voi ulkopuolelta katsoa, mutta jonka sisään ei pääse.

Esineet muovaavat sitä, miten toiset ihmisen näkevät meidät (Jerolmack & Tavory 2014). Tämä puitteistaa sitä, miten ihminen voi itsensä tietys-
sä sosiaalisessa yhteydessä esittää. Kun objektit ja niiden saamat merkitykset eivät ole hallinnassamme, niiden voima tulee ilmi. Tästä kirjoittajat ottavat esimerkiksi Tavoryn (2010) etnografisen tutkimuksen ortodoksijuutalaisista Los Angelesissa. Ortodoksijuutalainen mies pitää uskontoa ilmaisevaa päähinettä totunnaisesti, asiaa ajattelemta. Päähineen välityksellä ihmiset tunnista-
vat hänet ortodoksijuutalaiseksi. Tällä on arjessa hallitsemattomia seurauksia. Toiset juutalaiset saattavat tervehtiä; ei-juutalaiset kohtaavat päähineessä kulkevan henkilön juutalaisena, oli sitten kyse ennakkoluuloista tai uteliaista kysymyksistä juutalaisten uskomuksiin liittyen. Päähine toimii inhimillisissä suhteissa *tietynlaisen* identiteetin rakentajana tavalla, jolla on sosiaalisia seurauksia. (Emt.) Kaikki tämä voi tapahtua tilanteessa tai vuorovaikutuksessa, jossa on kiire tai jossa ihminen mieluummin toimisi pikemminkin asiakkaana, kaupunkilaisena tai perheenisänä.

Vastaavalla tavalla toimii huonosti käyttäytyvä koira, joka asettaa myös omistajan sosiaalisen identiteetin kyseenalaiseksi. Stigma tarttuu (Goffman 1963). Esineen tai koiran rooli sosiaalisessa

vuorovaikutustilanteessa ei joiltain osin tule ehkä täysin yllätyksenä, mutta päähineen tai koiran liikkeelle laittamat prosessit eivät ole toimijan omassa hallinnassa. (Jerolmack & Tavory 2014, 67–68.) Viimeistellessäni tätä tekstiä istuin koirani kanssa junassa, jonka läheisillä penkeillä matkusti kaksi muuta koiraa ja kissa omistajineen. Juna-vaunuun syntyi kiusallinen tilanne, kun eräs koira kakkasi junan lattialle. Omistajan soperrellessa itsekseen vaivaantuneena toisen koiran omistaja osoitti tälle solidaarisuutta. Itse yritin pysyä tilanteen ulkopuolella, mutta ulosteen tuottama häiriö juna-vaunussa vaati jonkinlaista reaktiota. Huomaamattani ajattelin, että koira olisi rauhallisempi, jos nainen hössöttäisi vähemmän. Oma koirani kuitenkin hermostui tilanteesta, minkä seurauksena jouduin hetkeksi itsekin haukkuvan ja hallitsemattoman koiran leimaamaksi. Hetkeä myöhemmin osoitin kuuluvani ”koiraihmiisiin” ja kommentoin ymmärtäväisesti koiran käytöstä. Ihmisten, eläinten, asioiden ja merkitysten välinen tasapaino on hienovarainen ja hallitsematon prosessi, jossa ihminen paitsi mielletään tietynlaiseksi, myös hänen kuulumisensa meihin tai muihin mitataan. Junassa koiravaunu on oma pieni tilannekohtainen yhteisö, joka rajautuu muihin matkustajiin. Uloste on likaa, ”ainetta väärässä paikassa” (Douglas 1966). Koiran kanssa matkustaminen toisen koiran aiheuttamassa häiriötilanteessa luo paineita osoittaa solidaarisuutta ja muodostaa ainakin hetkellinen yhteisösidon toisiin koiranomistajiin. Ilman koiraa sosiaalinen identiteettini ”koiraihminenä” ei olisi paljastunut ja sosiaalisia vaihtoehtoja olisi ollut tilanteessa enemmän.

Kuulumiseen liittyy kaksi toisiinsa kietoutuvaa dynamiikkaa. Ensinnäkin kysymys on siitä, miten ja millaiseksi ihminen osana erilaisia sosiaalisia ryhmiä tunnistaa itsensä. Kokeeko hän itse kuuluvansa johonkin ryhmään tai identiteettikategoriaan, vai tuntee ko hän vierautta? Tätä kokemuksellista puolta kuulumisesta on käsitelty tunteena

”olla kotonaan” (esim. Calhoun 1999). Ei kuitenkaan riitä, että ihminen tuntee kuuluvansa, vaan toisten on lisäksi tunnistettava hänet joukkoon kuuluvaksi. ”Kuulumisen politiikka”, inkluusion ja eksluusion moninaiset muodot määrittelevät sen, ketkä voivat kuulua (Yuval-Davis 2006). Ihmisten kuulumisen lisäksi esineet voivat joko kuulua tai olla kuulumatta jonnekin. Uloste ei kuulu junan lattialle. Se tuottaa häiriötilan.

Kaupunkiympäristössä materiaalisilla objekteilla on merkittävä rooli ihmisten sosiaalisessa tunnistamisessa. Kun emme tunne ihmisiä, joiden kanssa olemme tekemisissä, käytämme nopeasti hahmotettavia visuaalisia vihjeitä hyväksemme. Teemme lähes vaistonvaraisia johtopäätöksiä kanssaihmisistä sen perusteella, minkälaisien esineiden yhteydessä hänet tapaamme. Esineiden hintataso viestii kantajan varallisuudesta ja sosiaalisesta statuksesta. Toisaalta eri esineillä on myös erilainen henki. Vanha puutalo viestii erilaisesta ihmisestä kuin moderni kivitalo. Louis Vuittonin laukku liittyy sen kantajan sosiaalisesti eri ryhmään kuin Fjällrävenin repun tai tunnistamattoman tusinalaukun omistajan. Tutkimillani asuinalueilla esineiden toimijuus nousee merkittävään rooliin osana kuulumisen dynamiikkaa. Helsingissä tutkimillani asuinalueella on varsin boheemi maine siitä huolimatta, että sen hintataso on tätä nykyä ”porvarillinen”. Talojen toteutustilainen voima käy ilmi myös rajankäynneistä, joissa arvioidaan toisten kuulumista yhteisöön.

Monessa tarinassa esiintyi eräs perhe, joka oli muutaman vuoden kuluessa muuttanut pois. Tarinoissa heillä oli ”kaksi suurta ja kallista autoa” pihassa ja jotenkin (liian) muodolliset bisneshenkiset vaatteet. Erityistä huomiota herätti se, että he vaihtoivat monien havitteleman lautalattian kalliiksi ja ”hengettömäksi” ”marbelparketiksi”. Selvittäessäni tarkempia syitä siihen miksi nämä entiset asukkaat näyttäytyivät ”erilaisina”, vastaus ei liittynyt suoraan varallisuuteen tai arvoihin,

vaan siihen, mitä esineet heistä ilmensivät. Lattia-remontin saama huomio asukkaiden keskuudessa vihjaa puutaloihin ”sopivien” aineiden hengestä, jota on hankala sanallistaa, mutta joka materiaalien tutkimisen avulla tulee parhaiten esiin (vrt. Molotch 2013). Asiat paljastavat identiteetin, suhteet ja näiden rajat.

Brooklynissa tutkimassani kaupunginosassa asukkaat jakautuvat Helsinkiä vielä voimakkaammin alueella kauemmin asuneisiin vähemmän vauraisiin asukkaisiin ja uusiin tulokkaisiin, joiden kodit saattavat maksaa jopa kaksi miljoonaa dollaria. Esimerkkinä materiaalien esineiden toimijuudesta ihmisten sosiaalisessa tunnistamisessa toimii hyvin erään koko ikänsä alueella asuneen naisen kommentti pyöräilijöistä: ”Jokainen aalto uusia asukkaita huokuu entistä etuoikeutumpaa asennetta. Kyse on aina *heidän* koiristaan, *heidän* lapsistaan, *heidän* pyörästään. Vain koska he ajavat pyörällä, he ovat niihin hyviä ihmisiä ja voivat ajaa päin punaisia ja lähestulkoon vanhan äitini yli.” Pyörä ja pyöräilyasu luokittelevat ihmisen varakkaisiin tulokkaisiin, joille hyvä elämä ei merkitsekään pientä, tuttua ihmisyyhteisöä, vaan vaurasta, mutta ekologista elämäntapaa. Vaikka molemmat ihmisryhmät ovat tulkintani mukaan asettuneet alueelle tavoittelemaan ”hyvää elämää” kaupungissa, erilaiset esineet viestivät sen erilaisista merkityksistä. Esineet kertovat, ettei toinen kuulu ”meihin”.

Elina Paju (2013) on kirjoittanut päiväkodin lattiasta niin sanottuna hiljaisena toimijana, jota emme edes tahdo huomata. Kuitenkin sen varassa tapahtuu päiväkodin koko arki. Päinvas- toin kuin Pajun esimerkissä, yllä esitettyjen esimerkkien ”marbelparketti” ja kallis pyörä ovat äänekkäitä objekteja. Ne suorastaan huutavat erilaisuutta. Materialin hiljaisuus ja äänekkyy- sivät kuitenkin ole materiaalisia ominaisuuksia, vaan nousevat siitä inhimillisestä ja sosiaalisesta kontekstista, jossa ne tavataan. Pelkkä lattia on

hiljainen toimija, mutta idylliä merkitsevä nari- seva laualattia ja ylellinen ”marbelparketti” saa- vat ihmisten kokemuksissa ja tarinoissa äänen, joka välillisesti määrittelee ihmisen kuulumista ”meihin” tai ”muihin”. Materialin inhimillisiä vai- kutuksia ei välitä itse parketti, vaan tarinat par- ketista. Esineet eivät vain välitä ihmisten välistä vuorovaikutusta, vaan myös ihmiset välittävät sitä, mitkä esineet kuuluvat minnekin. Esinei- siin sidoksissa olevat ihmiset taas kuuluvat sin- ne, minne esineetkin.

Materiaalisten elementtien merkityksestä myös neuvotellaan tutkimillani asuinalueilla. Helsin- gissä tutkimillani alueella ”hyvä elämä” on pieni- muotoista, omatekoista ja rouheaa. Se ei ole uutta, tehokasta ja kiiltävää. Vaikka alueella asuminen edellyttää tiettyä elintasoja, ylenpalttinen kulutta- minen ei siihen kuulu. Eräs asukas löysi itsensä perustelemasta naapureille, miksi oli vaihtanut vanhan autonsa uuteen ja kalliimpaan. Hänen vaimonsa taas laittoi asian miehen piikkiin. Tä- mälleen samanlainen auto olisi jollain toisella alueella valtavirtaa, ja vanhemmalla autolla ajami- nen herättäisi enemmän huomiota. Näin ihmisten käyttämät esineetkin ovat sosiaalisesti sidottuja in- himilliseen ympäristöön, josta ne saavat merkityk- sensä. Yllä mainittu pariskunta teki niin sanottua kuulumistyötä (*”belonging-work”*, Ketokivi & Vieno 2014; Kuurne & Vieno 2016) eli työskenteli oman kuulumisensa puolesta tekemällä omaa toimintaa hyväksyttäväksi sosiaalisen yhteisön sisällä. Kuu- lumisen kolmanneksi dynamiikaksi oman koke- muksen sekä inklusion ja eksklusion ohella voi lisätä sen toiminnan (tai työn), jonka välityksellä ihminen (yksin tai toisten avulla) onnistuu kuulu- maan tai erottautumaan jostakin tietystä ryhmäs- tä. Materiaalisia asioita voidaan tietoisesti käyttää kuulumistyön välikappaleina. Toisaalta niillä on paljon sosiaalista vaikutusvaltaa, joka toimii sil- loinkin, kun emme niin tarkoita. Helsingin asuin- alueen entiset asukkaat tuskin osasivat kuvitella, miten hyvin heidän parkettinsa muistetaan.

Omaisuuudella, esinemaailmalla, luonnolla ja niitä muokkaavalla toiminnalla, kuten remontoinnilla, ruuanlaitolla, ruuan ja juoman nauttimisella ja puutarhanhoidolla on merkittävä rooli yhteisösidosten rakentumisessa. Ne ovat tutkimillani alueilla esimerkkejä elämän prosesseista (Ingold 2011, 6–12), joissa ainesten muokkaamisen välityksellä tuotetaan kuulumista, yhteisön sidoksia ja rajoja. Näin ainekset osallistuvat sosiaalisen maailman tuotantoon. Toisaalta kuulumisen dynamiikka ja moraali ”asuttavat” asioita tai esineitä silloinkin, kun ajattelemme niitä vain asioina. Ainekset muovaavat sosiaalisen yhteenliittymisen muotoja sekä yhteistyössä ihmisten kanssa että omapäisesti ja arvaamattomilla tavoilla. Kun ihmiset tukeutuvat havaintoihinsa ei-inhimillisistä aineksista ja eläimistä määrittäessään ihmisten sosiaalista identiteettiä (Jerolmack & Tavory 2014), niiden osallisuus arkisissa suhteissa nousee varsin merkittävään rooliin. Neuvottelut kuulumisesta eivät näin ollen koske vain ihmisiä, vaan mitä suurimmassa määrin myös asioita, esineitä ja eläimiä.

Olen tässä keskustelunavauksessa nostanut esiin näkökulmia ainesten, esineiden ja eläinten tarkasteluun osana kuulumisen sekä yhteisön sidosten ja rajojen muodostumista. Eivät vain ihmiset, vaan myös nämä ei-inhimilliset ainekset saavat sosiaalisen identiteettinsä ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Ne asuttavat ihmisille merkityksellistä elämää ja esiintyvät näiden tarinoissa siinä missä toiset ihmisetkin. Sosiaalisista suhteista kiinnostuneet tutkijat pääsevät niiden aineksia tarkastelemalla ”sosiaalisen” ytimeen: siihen, mistä yhteiselämässä ja rajanteoissa on kyse. Olen huomannut, että sellaisissakin tilanteissa, joissa suhteilla ei ole ilmaisuvoimaisia sanoja, niillä useimmiten on merkityksellisiä aineksia, joista asianosaiset käsin kosketeltavan elävästi kertovat. Esimerkiksi perintöriitojen kannu ei ole vain kannu, vaan aines, jota jäljittämällä päästään perille yhteisön tunnesiteistä, toiveista, pettymyksistä,

tavoista sekä kuvittelusta ja eletystä sosiaalisesta järjestyksestä. Useimmilla sosiaalisilla ryhmittymillä on toteemiset aineksensa, ne joiden paikka on toisaalla sekä ne, jotka kuuluvat yhteenliittymän rajamaille ja näin ollen neuvottelun piiriin. Sosiaalitieteellinen tutkimus, joka jäljittäisi kuulumisen sidoksia ja rajoja niiden ainesten avulla, kykenisi piirtämään silmiemme eteen nykyistä paljon elävämmän kuvan siitä, millaista maailmaa eri yhteisöissä asutetaan ja tuotetaan.

Kiitokset

Kiitän tutkimuksen rahoituksesta Suomen Akatemian (päättönumerot 259220 sekä 276887)

Kirjallisuus

- CALHOUN, CRAIG. 1999. "Nationalism, Political Community and the Representation of Society: Or, Why Feeling at Home is not a Substitute for Public Space." *European Journal of Social Theory* 2:2, 217–231.
- FLORIDA, RICHARD. 2002. *The rise of the creative class and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic Books.
- GEERTZ, CLIFFORD. 1973. *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books.
- GOFFMAN, ERVING. 1963. *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. London: Penguin Books.
- GUIBERNAU, MONTSERRAT. 2013. *Belonging: Solidarity and Division Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- INGOLD, TIM. 2011. *Being Alive. Essays on movement, knowledge and description*. London: Routledge.
- JEROLMACK, COLIN. 2013. *The Global Pigeon*. Chicago: University of Chicago Press.
- JEROLMACK, COLIN & IDDO TAVORY. 2014. Molds and Totems: Nonhumans and the Constitution of the Social Self. *Sociological Theory* 32:1, 64–77.
- DOUGLAS, MARY. 1966. *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. Lontoo & New York: Routledge.
- KETOKIVI, KAISA & ATTE VIENO. 2014. "Belonging-work: Making Bonds and Crossing Boundaries in Everyday Life". San Francisco: American Sociological Association's Annual Meeting, Theory-section.
- KUURNE, KAISA & ATTE VIENO. 2016. "Developing the Notion of Belonging-work." Julkaisematon käsikirjoitus.
- LATOUR, BRUNO. 2005. *Reassembling the Social*. Oxford:

- Oxford University Press.
- LEHTONEN, TURO-KIMMO. 2008. *Aineellinen yhteisö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- MEAD, GEORGE H. 1934. *Mind, Self, and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- MOLOTCH, HARVEY. 2013. "Objects and the City." Teoksessa *The New Blackwell Companion to the City*, toim. Gary Bridge & Sophie Watson. Oxford: Wiley Blackwell, 66-78.
- PAJU, ELINA. 2013. *Lasten arjen ainekset*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- TAVORY, IDDO. 2010. "Of Yarmulkes and Categories: Delegating Boundaries and the Phenomenology of Interactional Expectation." *Theory and Society* 39:1, 49-68.
- VALKONEN, JARNO, TURO-KIMMO LEHTONEN & OLLI PYYHTINEN. 2013. "Sosiologista materiaalioppia." *Sociologia* 50:3, 217-221.
- YUVAL-DAVIS, NIRA. 2006. "Belonging and the Politics of Belonging." *Patterns of Prejudice* 40:3, 197-214.